

Burinlari bir bay bolipti, onin qoyi o'gada kop eken. (Q.Ayimbetov QTTS, I tom.167-bet). Bay bolsa taspa, jarli bolsa saspa (QQ x.n. QTTS, I tom. 180-bet)

Antonim atliqlar abstrakt ham konkret manili atliqlar arqali keliw menen birlikte, haywan atamalarinin jinsliq ozgesheliklerine qaray ataliwinda da antonim atliqlar turinde keledi.

Misali: *Baytal-aygir*.

Baytal (at.) Eki – ush jastigi urgashi jas jilqi. Minip kelgenim kisini baytal edi... (Q.Irmanov.QTTS, I tom. 176-bet)

Aygir (at.) Uyrde pishilmegen erkek jilqi. Atin aygir bolsa, jat ta qaygir. (QQ x.n. QTTS, I tom. 40-bet)

Atliqlar qaraqalpaq tilinde antonim xizmetinde keliwi ushin o'gada imkaniyati kefi. Sebebi, predmet, qubilis yamasa tusinikler olardin atamaları manilik jaqtan bir-birine salıstırғanda olardan kópshiligi leksikalıq antonim bola aladı.

Qaraqalpaq tilinde leksikalıq antonimlerdi, sonin ishinde kelbetlik sóz shaqaplarınan bolgan antonimlerdi tallağanımızda, kelbetliktiń manilik jaqtan bildiriliwi boyınsha sapalıq ham qatnaslıq kelbetliklerdin ishinde, ásirese sapalıq kelbetliklerden kóbirek antonimler xızmetinde keliwin ushıratamız.

Misali: *Arzan-qımbat*.

Arzan kel. Bahası kem, tomen bahasız, qımbat emes.

Bizde bar, *arzan* qosıq ketken sırı

Sıyadan burın kewip atı sóngen (I.YUsupov. QTTS, I tom. 97-bet)

Arzan – qımbat kel. Baha, jaqsı-jaman, qádır-qımbat.

Kim bilsin jarlınıń *arzan – qımbatın*,

Kórdim talay qızdıń sulıw-sımbatın. (A.Dabılov. QTTS, I tom. 97-bet).

Soday-aq sapalıq kelbetliklerden adamnıń sırtqı kórinislik belgilerin bildiretuǵın sózler de óz-ara antonim boladı.

Misali: *Arıq – semiz*.

Arıq kel. Eti joq, júdew, azǵın, tozǵan, tomen.

Arıqlardı baǵıwǵa

Semizlerdi baylawǵa

Xalqına bekkem tapsırdı («Qırıq qız» QTTS, I tom. 103-bet).

Semiz kel. Mayı kóp. May basqan, góshli ham mayı basqan, góshi ham mayı kóp.Olardın baqqan shoshqaları semiz. (A.Xojanov. QTTS, IV tom. 198-bet).

Sapalıq kelbetliklerden tek adamnıń belgilerin bildiretuǵın kelbetlikler leksikalıq antonim bolıp qalmastan, al, haywanlar ham olardıń minez – qulıq belgilerin bildiretuǵın kelbetlikler de leksikalıq antonim bolıp keledi.

Misali: *Asaw-juwas*.

Asaw kel.1.Úyretilmegen, minilmegen, kúsh bermey, erksiz ketetuǵın, iske qosılmaǵan kólik. Ari dayımdikine baraman, ári asaw tayıma bas úyretemen. QQ x.e. QTTS, I tom.105-bet)

2. Awzın toltırıw, awzına awqattı sıyǵanınsha tıǵıw.

Esabın tawıp eki asap,

Islemey kún kórip jasap.(Májit ulı. QTTS, I tom.105-bet)

Juwas kel. Minezi jatıq, tik emes, álpayım.

Bir waqta asaw dep atangan Ami w juwasıp bizlerge búgin kónip tur. (M.Seytniyazov. QTTS, II tom. 70-bet)

Sapalıq kelbetliklerden adamnıń j asaw j aǵdaylarına baylanıslı ózgesheligin bildiretuǵın sózler de óz-ara leksikalıq antonimler bolıp tómendegishe qollanıladı:

Ash-bay

Ash kel. 1. Awqat ishpegen, tamaq jemegen, jarımaǵan,toymaǵan.

Ash bala toq bala menen oynamaydı,

Toq bala ash balanı oylamaydı. (QQ x.n. QTTS, I tom. 126-bet)

2.Jarlı, gedey kemaǵal

Bay kel. Esap-sanı joq, kóp, mol.

Tórt túligim qaplap órgen,

Oypatım bay hasıl jerge (I.YUsupov. QTTS, I tom. 167-bet).

Qaraqalpaq tiliniń túsindirme sózliginde, biz *ash* sapalıq kelbetligine leksikalıq antonim xızmetinde salıstırıw ushin oǵan *bay* sóziniń bunnan basqa da birneshe variantları kórsetiledi.

1. Bay at. Qolında kóp mal-múlki bar ústem klass wákili, feodal.

2. Bay kel.Esap-sanı joq, kóp, mol.

3. Jetisken awqatlı, qurǵınlı.

4. Er, kúyew, jubay, joldas, juptı.

Bay II *bay-bay* tańlaq sóz xızmetinde de keliwine misallar keltirilgen.

Qaraqalpaq tiliniń tórt tomliq túsindirme sózliginde leksikalıq antonimler kóplep ushırasıp, sózler bir-birine salıstırılǵanda álipbe tártibinde ornalasıwına qaray hár qıylı tomlarda berilgen. Antonim sózler qaraqalpaq ádebiy tilinde sózlerdin manilik sheńberin keńeyte aladı.

Ádebiyatlar

1. Nasırov D.S., Bekbergenov A.,Jarımbetov A.Russha-qaraqalpaqsha lingvistikalıq terminler sózligi. –N.: 1979. 27-b.
2. Qudaybergenov M. Bashırov T. Qaraqalpaq tili antonimleriniń qısqasha sózligi. -N.:1995, 3-b.
3. Berdimuratov E.Házirgi zaman qaraqalpaq tiliniń leksikologiyası.–N.:1968. 118-b
4. Pirmiyazov Q.,Pirmiyazova A. Qaraqalpaq tiliniń leksikası. –N.: 2004. 18-b.
5. Qaraqalpaq tiliniń túsindirme sózligi. I t. -N.: 1982. 401-b.
6. Qaraqalpaq tiliniń túsindirme sózligi. II t. -N.: 1984.387- b.
7. Qaraqalpaq tiliniń túsindirme sózligi. III t. -N.: 1988. 367- b.
8. Qaraqalpaq tiliniń túsindirme sózligi. IV t. -N.: 1992 .633-b.

РЕЗЮМЕ. Мақоллада қарақалпақ тілінің ізотиптік сипаттарында антонимдердің берілуі туралы сөз жүргізіліп, олардың түсіндірілуі талқыланады.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается о приведении антонимов в толковом словаре каракалпакского языка и анализируется их объяснение.

SUMMARY. The article talks about bringing antonyms in the explanatory dictionary of the Karakalpak language and analyzes their explanation.

ҚАРАҚАЛПАҚ ТИЛИНДЕ ЖАНАПАЙЛАРДЫҢ АКСИОЛОГИЯЛЫҚ (БАХАЛАҰШЫЛЫҚ) ХЫЗМЕТІ

С.К.Нзанова– таяныш докторант

Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлекеттік университеті

Таянч сұзлар: юкламаларнинг стилистик хусусиятлари, аксиологик функция, ижобий ёки салбий баҳо.

Ключевые слова: стилистические особенности частиц, аксиологическая функция, позитивная или негативная оценка.

Key words: stylistic features of particles, axiological supports with examples function, positive or negative assessment.

Соңғы жылларда дүнья тил илиминде лингвопрагматика мәселеси биринши орынға қойылып, ҳәр қыйлы коммуникативлик жағдайлардағы сөйлеу ҳәркетин

изертлеуға қызығыўшылық артпақта. Соның менен бирге тыңлаўшыға тәсир етиўди арттырыў мақсетинде сөйлеўшиниң эмоциясын билдириўде қолланылатуғын

хәр қыйлы лингвистикалық қубылыс хәм қуралларды үйрениўге айрықша әхмийет қаратылып атыр. Функциональ сөзлер топарының бир түри жанапайлар инсанның нийет-максети, ишки сезимлери хәм коммуникативлик интенциясын аңлатыўда, сондай-ақ сөйлеў хәркетин жанландырыўда айрықша хызмет атқарады. Қарақалпақ тил илиминде жанапайлардың семантикалық хәм стилистикалық өзгешеликлерин хәр тәрәплеме үйрениў әхмийетли мәселелердин бири болып есапланады.

Дүнья тил илиминде жанапайларға тәрийп берилгенде лексикалық мәниге ийе сөзлерге қарсы қойылатуғын хәм мазмуны мәнили сөзлер арқалы реалласатуғын тиллик бирликлер түсиниледи. Жанапайлар мәнили сөздин жетегинде қолланылып, оған қосымша хәр қыйлы грамматикалық мәнилерди жүклейди, синтаксислик хызметине қарай гәп ағзасы бола алмайды, түрленбейди, басқа сөз шақапларынан жасалмайды. Олар - лексикалық мәнисинен айрылыў негизинде қәлиплескен көмекши сөзлер. Қазақ илимпазы Ы.Шақаман: «Жанапайлар - тилде күтилмеген қубылыс емес, ол тилдин грамматикалық қурылысында өз орнына ийе, қолланылыўы әдебий тилдин нормасына айланған тиллик қубылыс» - деп бахалаған [5:10]. Е.Дәуеновтың қарақалпақ тилиндеги көмекши сөзлерге арналған мийнетинде: «Жанапайлар - морфологиялық жактан өзгермейтуғын, лексикалық мәни аңлатпайтуғын, дара турып қолланылыў мүмкиншилигине ийе емес көмекши сөзлердин топарынан болған сөз шақапларының бир түри» деп көрсетилген [1:84]. Солай етип, жанапайлар ең алды менен сөз хәм гәплерге жана реңк беретуғын, гәптиң бир компонентине айрықша дыққат қаратып, оны басқаларынан ажыратып ямаса күшейтип көрсететуғын, сөйлемнин эмоциональ-экспрессивлигин арттыратуғын тиллик бирликлер. Олар жеке турғанда атаў мәнисине ийе болмаса да, гәптиң коммуникативлик дүзилисинде әхмийетли хызмет атқарады. Жанапайлардың қатнасысыз сөйлемнин коммуникативлик мазмунын хәм хәр қыйлы коммуникативлик өзгешеликлерин, сондай-ақ сөйлеўшиниң (жазыўшының) гәптиң мазмунына қатнасын аңлатыў мүмкин емес. Жанапайлардың семантикасы сөйлемде атқаратуғын функцияларына байланыслы болып, контекстен белгили болады.

Жанапайлар сөйлеў процессинде сөйлеўшиниң ишки сезимлерин, психологиялық қалатын, коммуникативлик интенциясын билдириўде хәм гәптиң эмоциональ-экспрессивлигин арттырыўда стилистикалық хызмет атқарады. Жанапайлардың стилистикалық функциясы оның прагматикалық қәсийети, яғный сөйлеў хәркетиндеги хызмети менен байланыслы. Жанапайлар арқалы билдирилген пикир тыңлаўшыға унамлы ямаса унамсыз тәсир етеди. Жанапайлар - сөйлеўдин түрли формалары хәм типлериниң, сондай-ақ жеке автор стилиниң көрсеткиши (идиостиль маркери) болып есапланады [3:19]. Тил илиминде жанапайлардың сөйлеў хәркетиндеги ямаса тексттеги стилистикалық хызмети аз изертленген. Жанапайлар стильлик қолланылыўы жағынан басқа көмекши сөзлерден ажыралып турады. Мәселен, тиркеўишлер қолланылыўы бойынша көпшилик жағдайда жазба стильге тән болып, аўызеки стильде өнимли қолланылмайтуғын болса, дәнекерлердин функциясы еки стильде де теңдей екені көринеди. Жанапайлардың стилистикалық функциясы оның сөйлеў уақтындағы прагматикалық өзгешеликleri менен байланыслы болып, аўызеки сөйлеўде кең қолланылады.

Жанапайлар көркем әдебий шығармаларда, қахарман хәм персонаждардың тилинде, сөйлесимлерде өзи қатнаслы сөз ямаса гәпке сөйлеўшиниң субъектив қатнасын билдиреди, пикирге хәр қыйлы эмоциональ-экспрессивлик хәм модаллық мәнилерди жүклей

арқалы тыңлаўшыға унамлы ямаса унамсыз тәсир етеди. Сөйлеўши жанапайлар арқалы таңланыў, рәхәтлениў, қыйналыў, ренжиў, жек көриў, мысқыллаў, хұрметлеў, менсинбеў т.б сыяқлы позитив яки негатив эмоцияларын билдиреди хәм усы эмоциядан келип шыққан қалда унамлы ямаса унамсыз бахалаўшылық көзқарасын да көрсетеди. Гәптиң қурамындағы жанапайды алып таслағанда оның грамматикалық қурылысына зыяны тиймеўи мүмкин, бирәк мазмунына тәсир етеди. Жанапай қатнаспаған гәплердин күшейтиўшилиқ, ишки сезимлик хәм тәсирлилик мәнилерин анық сезилмейди, яғный эмоционаллық бояўы көринбей, қурғак баянлаў болып қалады.

Илимий әдебиятларда бахалаў түсиниги ҳаққында «Оценка – суждение говорящего, его отношение – одобрение или неодобрение, желание, поощрение и т.п. – как одна из основных частей стилистической коннотации» деп келтирилген [4:305]. Демек, бахалаў - адамға ғана тийисли, оның санасы менен бирге пайда болатуғын психологиялық, философиялық, логикалық категория. Бахалаўдың семантикалық категориясы - бахалаўшылық инсанның ойлаў қәбилети арқалы иске асатуғын интеллектуал-психикалық хәркет. Инсан өмирде көрген, билген, жыйнаған тәжирийбеси тийкарында дүньяны таныйды, сезими арқалы жақсы менен жаманды, жаўызлық пенен меҳирди ажыратады. Яғный, бахалаў функциясы - қарама-қарсылық хәм өмирдин «жақсы» менен «жаман» сыяқлы белгилери арқалы жетилисип отыратуғын, гейде автордың философиялық - когнитивлик көзқарасының жыйынтығы ретинде көринетуғын семантикалық-стилистикалық категория. Бахалаў функциясы сөйлеў хәркетинде жүзеге шығады. Сонлықтан бахалаў мәнили сөйлеў хәркетлери хәр қыйлы прагматикалық мәниге ийе болады. Тил илиминде бахалаўдың коннотациялық элемент сыпатында басқа компонентлерден айырмашылығын анықлаў ҳаққында хәр қыйлы пикирлер ушырасады.

Бахалаў тиллик қарым-қатнаста қандай да бир ўақыя, қубылыс ҳаққында унамлы ямаса унамсыз, жақсы ямаса жаман қатнас билдириў болып табылады. В.И.Муминов жанапайлардың бахалаў функциясы интонация менен уйғынласып, күшейтиў, ажыратыў, сораў хәм басқа мәнилер менен бирге бахалаўды пайда ететуғынлығын айтқан. Автор бахалаў функциясының көрсеткишлери унамлы ямаса унамсыз болып, унамлы баха мақуллаўдан, ал унамсыз баха мақулламаўдан келип шығады, - деп көрсеткен [3:161]. И.М.Кобозева жанапайлардың бахалаў функциясының үш түрин эпистемик баха, аксиологиялық баха, қалатқа байланыслы баха деп ажыратқан [2:156].

Жанапайлардың аксиологиялық (бахалаўшылық) функциясы эмоционналық пенен тығыз байланыслы категория. Өйткени хәр қандай эмоцияның негизинде бахалаўшылық қәсийет болады. Адам өзін қоршаған орталықтағы хәркетлердин жақсысына қуўанады, жаманынан қапа болады. Булардың хәммеси адамның қуўаныў, шадланыў, рәхәтлениў, қайғырыў, ашыўланыў, ренжиў хәм т.б. сыяқлы унамлы ямаса унамсыз эмоцияларын пайда етеди. Ал бахалаў сол унамлы ямаса унамсыз эмоциялар негизинде сөйлеўши тәрәпинен сыртқа шығарылады. Унамлы эмоциядан - унамлы баха, унамсыз эмоциядан - унамсыз баха пайда болады. Мысалы, *Ҳай-ҳай туўылған жердин самалы-ай! Буның рәхәти өз алдына-аў, болмаса биз хызмет еткен жақтың самалы да усындай самал ғой* (Ш.С). Бул гәпте - *ай* жанапайы арқалы сөйлеўшиниң ескен самалдан рәхәтлениў сезими қоса аңлатылған болып, бул унамлы эмоцияны хәм оған билдирилген унамлы баханы көрсетеди. Ал *«Не деген әп-тан! Мыс қайнайды. ... Жалайырдың Есим бийи: Апырмай, қудайым отты жақты-аў! - деп есеп түргелди»* (Т.Қ). Бул гәпте - *аў* жанапайы арқалы айтылып атырған пикирге ҳаўаның

оғыры ыссы болыуын жактырмауына байланысly сөйлеушиниң унамсыз бахасы да қосып билдирилген. Демек, жанапайлар өзи қатнаслы сөзге ҳәр қыйлы қосымша мәни жүклеу менен бирге адамның ишки сезимлерин ҳәм усы сезимлерден келип шыққан ҳалда унамлы ямаса унамсыз баҳалауын көрсетеди. Мысалы, *Қара, бүгин ҳауа қандай ашық! – деди Ханзада өзін сәл шалғытпақшы болып. Қандай қууанышлы күн-ә бүгин! Бир уақта патша қыз келди. Уәй, өзи-әм қызбысаң қыз-ау! Саған өзи қандай кийим кийсең-әм жарасады-ау, – деп қошамет урды Тилеухан жеңгеси* (М.Н). Бул гәплерде айтылып атырған уақыя-хәдийсеге сүйсиниу, рәхәтлениу, қууаныу, шадланыу ҳәм басқа да жағымлы эмоциялары менен бирге сөйлеушиниң унамлы бахасы қосып аңлатылған.

Урыуын билмейтуғын жарымести де қудай жара-тады-а, – деп таңланды Есим бий. Көсеу қылып қойғаны аздай, хан елимизди талатады. Жарам жазылар-ау, қара қотыр болды деген күни үстине дузлы суу сеуип жибереди. Елдиң айбат балтасын сууға тасладым десей! – деди Ырысқұл бийдиң дауысы қарылдап. Байқошқар бийдиң Есенгелдисиндей балаларды бизиң маңғытлар-әм түүған, – деди Убайдулла бий (Т.К). Келтирилген мысалларда жанапайлар арқалы адамның қыйналыу, өкиниу, жактырмау, кек етиу, мысқыллау сыяқлы ишки сезимлери менен бирге сөйлеушиниң болып атырған ис-хәрекетке унамсыз бахасы да қосып билдирилген.

Қарақалпақ тилинде түүе жанапайы арқалы көбирек унамсыз эмоция ҳәм унамсыз баҳалау билдиреледи: *Отырғанлардың арасынан Байнияз иймек деген опырық шығып: – Ен болмаса бизге усындай, сөзи пәтиуалы баслық бергеніңизде болмайтуғынбедеи! Сайлап кеттиңиз ауызының дууасы жоқ биреуди! Енди көпшиликке жаланы жауып отырсыз, түүе! – деди бармағын шошайтып* (Ш.С).

мыс/мис, мыш/миш, емиш, сымақ жанапайлары арқалы сөйлеушиниң мысқыллау, менсинбеу, үстинен күлиу ҳәм т.б. сыяқлы негатив сезимлерин билдирип, сөйлеу процессинде унамсыз баҳалаушылықты қосып аңлатады: *Тула самовардың уатаны, тулалылар само-*

варды Москвадан әкелген саудагерден алады емиш!.. (Ш.С). Қаратаудың төбесине минер миш! Хим! (М.Н)

Тек, тек гана, гана, гилең, гилкий, өңшең жанапайлары, сондай-ақ контекстке байланысly бир, жалғыз сөзлери өзи қатнаслы сөзди басқаларынан ажыратып, шеклеп көрсетиу хызметин атқарады. Бул жанапайлардың арасында өңшең, жалғыз жанапайлары арқалы көбирек унамсыз эмоция ҳәм оған билдирилген унамсыз баҳа аңлатылады. Мысалы, *Олар жалғыз түп еменге жетип келди. Еменниң астына ҳәр жақтан өңшең жалаң аяқ, жалаң бас аш-арықлар келип атыр екен* (Т.К).

Жуумақлап айтқанда тил - адамлар арасында тек қарым-қатнас куралы болып қоймастан, инсанның ҳәр қыйлы кеуил кеширмелерин, ишки сезимлерин билдиреу хызметин де атқарады. Сөйлеуши жанапайлар арқалы айтылып атырған уақыя-хәдийсеге ҳәр қыйлы субъектив қатнасын билдиреди. Яғный ол пикирди тастыйықлауы, мақуллауы ямаса бийкарлауы мүмкин. Соның менен бирге сөз етилип атырған уақыя-хәдийсеге өзиниң унамлы ямаса унамсыз баҳалаушылық қатнасын да көрсетеди.

Баҳалау - тиллик қарым-қатнасқа тән айрықша лингвистикалық категория болып, қандай да предмет, оның қасиетлери (көбинесе өлшеми), ис-хәрекет ҳәм кубылысқа сөйлеушиниң унамлы ямаса унамсыз қатнасын билдиреди. Жанапайлардың баҳалаушылық функциясы эмоционаллық категориясы менен тығыз байланысly болып, адамға тән жақсы көриу, жек көриу, күйиниу, сүйиниу ҳәм т.б. позитив ямаса негатив ишки сезимлеринен пайда болады. Адамның жақсы-жаман, жағымлы-жағымсыз ишки сезимлеринен унамлы (жақсы) ямаса унамсыз (жаман) баҳалар пайда болады. Яғный инсан өзин қанаатландырған ямаса унатқан хәрекет кубылысқа жақсы (унамлы) баҳа билдирсе, өзине жақпаған уақыя-хәдийсе, кубылысқа жаман (унамсыз) баҳа билдиреди. Баҳалаушылық функциясы оғада қурамалы, қоспалы категория болғанлықтан оларға таллау жасағанда тек тиллик аспекттен емес, философиялық, психологиялық, педагогикалық, социологиялық, физиологиялық көзқарастан үйрениу талап етиледи.

Әдебиетлар

1. Дәуенов Е. Қарақалпақ тилинде көмекши сөзлер. – Нөкис: «Билим» 1994. 108-б.
2. Кобозева И.М. Лингвистическая семантика. -М.: ЭдиториалУРСС, 2000. -С. 352 (156б)
3. Муминов В.И. Стилистические функции частиц в романе Ф.М.Достоевского «Идиот». Монография. -Южно-Сахалинск: 2011.
4. Словарь лингвистических терминов. – М.: 1966. –С. 608.
5. Шақаман Ы.Б. Демеулик шылаулардың функционалды сипаты. –Павлодар: 2001. 92-б.

РЕЗЮМЕ. Мақолада қарақалпақ тилидағы юкламаларнинг аксиологик функцияси ҳақида сўз юритилған. Нутқий мулоқот-да сўзловчининг баҳо бериш муносабати очиб берилған.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается аксиологическая функция частиц в каракалпакском языке. Также выявляется оценочное отношение говорящего в речи, приводятся примеры.

SUMMARY. The article considers the axiological function of particles in Karakalpak language. Also reveals the speaker's evaluative attitude in speech.

KÓRKEM SÓZ SHEBERLERI TILDEGI SINONIMLERDİN PAYDA BOLÍW DEREGI

*A.Q.Orazimbetov – filologiya ilimleriniń kandidati, docent
Ajiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti*

Tayanch soʻzlar: til, leksika, polisemiya, monosemiya, sinonim, adabiy til, kontekst, nutq.

Ключевые слова: язык, лексика, полисемия, моносемия, синоним, литературный язык, контекст, речь.

Key words: language, vocabulary, polysemy, monosemy, synonym, literary language, context, speech.

Hárbir kórkem sóz sheberi xalıqtıń bay tájiriybelerin meńgeriwge, onı óz shıǵarmalarında orınlı payalanıwǵa tırsadı. Kórkem sóz sheberiniń til baylıǵı milliy tildin sinonimlik keń múmkinshiliklerinen orınlı paydalana alıwınan ǵárezli boladı. Bir sózdin qayta-qayta aytilıwı yamasa orınsız sózdin qollanıwı tınlawshınıń qızıǵıwshılıǵın oyata almawǵa, aytilıp atırǵan pikirdin qorshaǵan ortalıqqa tásiriniń kemeyiwine sebepshi boladı. Usı jaǵdaylardı boldırmawda tildegi sinonim sózler áhmiiyetli rol oynaydı. Al, kórkem shıǵarmanıń sinonimlersiz oqıwshılar jámiyetshiligine tásir etiw kúshi pútkilley kemeyip qalǵan

bolar edi. Sonlıqtanda jazıwshı yamasa shayır óz dóretpelerin sinonimlerdi qollanbay jaza almaydı.

Házirgi qaraqalpaq tilindegi leksikalıq sinonimlerdi tu-raqlı sinonimler hám shártli yaki kontekstlik sinonimler dep eki toparǵa bóliw qabil etilgen [2:51].

Hárqanday kórkem sóz sheberi shıǵarmalarında qollanılgan sinonimlerdi pikirdi bir sóz benen qaytalay bermey onıń sinonimlik sınarlarınan orınlı paydalanıw ar-qalı hár bir sózdi gáp ishinde óziniń eń úylesimli sózleri menen baylanıstırıp, kórkemlep, obrazlı etip bayanlaw ush-in jumsaydı. Biz maqalamızda Ózbekstan hám Qaraqal-